

LIMBURG. 1. VOOR DE EERSTE WERELDOORLOG. De V.B. in Limburg kan voor de periode 1830-'14 als volgt worden getypeerd: zij manifesteerde zich vrij laat, beleefde slechts een beperkte ontwikkeling en was een zuiver katholieke aangelegenheid.

De belangrijkste flamingantische activiteiten waren van „taelminnende” aard: *a)* de oprichting van de genootschappen *Utile Dulci* aan het Klein Seminarie te Sint-Truiden, *Religioni et Patriae* aan het Groot Seminarie te Luik, Het Hasseltsch Leesgezelschap en de Vlaamsche Broeders van Limburg (Hasselt en Sint-Truiden); *b)* de publikatie van de bladen 't Daghet in het Oosten en De Bannier; *c)* het werk van A. Cuppens, P. Daniëls, E. Leeën, J. Lenaerts en J.M. Winters.

Verder bestonden er enkele studentenbonden, die na enige tijd samengebracht werden in de Limburgsche Katholieke Vlaamsche Studentenbond. Ten slotte dienen nog de flamingantische stellingen van een aantal hooggeplaatste geestelijken te worden vermeld, voornamelijk van mgr. Rutten, bisschop van Luik.

Heel deze activiteit moet – afgezien van de oprichting van de genootschappen *Utile Dulci*, *Religioni et Patriae* en de Vlaamsche Broeders van Limburg – gesitueerd worden in de tijdsspanne 1885-1914, hetgeen, althans wat de taalminnaren betreft, vrij laat is in vergelijking met de rest van Vlaanderen (1830-'60); in Limburg is als „flamingant” op dat ogenblik alleen de naam De Corswarem, lid van de Grievencommissie, te noemen. Zoals uit bovenvermelde opsomming blijkt, was de V.B. in Limburg bovendien erg beperkt, zowel kwantitatief als kwalitatief. Wat dit laatste betreft, is het niet zonder belang erop te wijzen dat men vóór de Eerste Wereldoorlog nooit veel verder is gekomen dan de fase van de taal- en letterkundige vernieuwing. Er valt weinig of niets te vermelden met betrekking tot de strijd inzake de taalwetgeving (1860-'85) en men kan al evenmin sporen vinden van een evolutie naar Vlaams radicalisme (1883-1914). Een derde algemeen kenmerk van het Limburgs flamingantisme was, dat het alleen door de katholieken werd gedragen.

Het eigen karakter van de V.B. in Limburg dient vooreerst te worden verklaard uit de eigen geschiedenis van deze provincie. In tegenstelling met de rest van Vlaanderen maakte Limburg tot aan de

Fransche Revolutie deel uit van het Prinsbisdom Luik (sedert 1366). Dit vorstendom was overigens een leen van de Duitse keizer, dat in tegenstelling met de andere Duitse lenen in de Nederlanden, noch feitelijk noch formeel van het keizerrijk werd losgemaakt. Door zijn eigen geschiedenis voelde Limburg zich weinig of niet verbonden met de andere Vlaamse provincies. Er bestond geen volksbesef en bijgevolg ook geen duidelijke liefde voor wat de belangrijkste eigenheid van een volk mag worden genoemd, nl. zijn taal, ook al gaf het deze niet prijs voor een vreemde. Het nationaal gevoel van de Limburgers was – afgezien van een in het algemeen sterke pro-Belgische gezindheid – van zuiver particularistische aard.

De tweede oorzaak van het specifieke karakter van het Limburgs flamingantisme moet worden gezocht op het sociaal-economische terrein. Heel Limburg was vóór de Eerste Wereldoorlog op de landbouw gericht, hetgeen met zich meebracht dat er weinig of geen burgerij bestond. Bovendien had het grootste deel van de provincie, nl. de Kempen, weliswaar een rijke kolenreserve, doch een weinig vruchtbare bovengrond. Hier kwam bij dat méér dan de helft van de werkende bevolking, althans in het zuiden, uit pachters en landarbeiders bestond; in de dun bevolkte Kempen waren de zelfstandige boeren van het type „keuterboer”. Armoede was dus troef. In 1890 bijvoorbeeld was 42 procent van de dienstplichtigen uit het arrondissement Hasselt ongeschikt voor de militaire dienst tegen slechts 14 procent voor het hele land. Het ligt voor de hand dat de V.B. in dergelijke omstandigheden een nevenverschijnsel moest blijven. Er was nagenoeg geen burgerij (tenzij een kleine verfranste bovenlaag, die pas in 1888 het eerste woord Nederlands in de provincieraad toeliet), bijgevolg waren er ook minder dan elders intellectuelen, m.a.w. de personen, die zich altijd aan de basis van de emancipatiebewegingen bevinden, waren niet voorhanden. Bovendien bestond er geen voedingsbodem voor de V.B. Mensen, die ten dele op de rand van honger en van ziekte leven, zijn apathisch en hebben geen belangstelling voor ondernemingen, die niet duidelijk en onmiddellijk op een materiële lotsverbetering zijn gericht.

Dat de V.B. in Limburg een zuiver-katholiek verschijnsel was, is binnen het kader van hetgeen voorafgaat, heel goed te begrijpen. Er waren hier geen noemenswaardige steden, hetgeen met zich meebracht, dat het voorvaderlijk geloof ongeschonden bleef bestaan; de vrijzinnigheid, die een stedelijk of industrieel verschijnsel was, ging aan Limburg grotendeels voorbij.

Hierboven werd terloops melding gemaakt van het bestaan van enkele studentenbonden, evenals van het feit dat bepaalde hogere geestelijken de V.B. niet ongenegen waren. Dat er in Limburg studentenbonden bestonden, was niet ongewoon. Wel valt het op dat deze bonden, die o.m. het behoud en het gebruik van de eigen Nederlandse taal nastreefden, weinig of geen contacten onderhielden met de studentenorganisaties elders in Vlaanderen. Toen in 1877 het eerste overkoepelend orgaan van de Vlaamse studentenbonden te Gent werd opgericht, bleven de Limburgers afwezig, hoewel zij herhaaldelijk waren aangezocht om ook in dit orgaan zitting te nemen. Dienaangaande verklaarde A. Rodenbach in een brief aan P. de

Mont: „Limburg slaapt in zijn classico-pedantisme” en J. Muyltermans schreef in een speciale oproep, gepubliceerd in De Vlaamsche Vlagge van Pasen 1878: „Limburg is tot nu toe verborgen achter een Chineesche muur”.

Een tweede kenmerk van de toenmalige Limburgse studentenbonden was, dat zij niet in conflict leefden met de geestelijkheid, zoals dit meestal het geval was in de andere Vlaamse provincies. Sterker zelfs, doorgaans werden zij opgericht en geleid door priesters en seminaristen.

Het is duidelijk dat het particularistisch karakter van deze bonden moet worden toegeschreven aan het feit dat Limburg, zoals reeds gezegd, een eigen geschiedenis heeft gehad. Het klerikaal karakter anderzijds vindt zijn verklaring in wat men zou kunnen noemen het kerkelijk flamin-gantisme.

De Vlaamsgezindheid van een aantal hogere geestelijken in Limburg komt het best tot uitdrukking in een bekende toespraak, die door mgr. Rutten op 20 april 1910 werd gehouden op de synodale vergadering van het bisdom Luik. In deze toespraak pleitte hij voor het behoud van de Nederlandse taal in de leidende kringen. Dit met het oog op het behoud van het voorvaderlijk geloof – een motivering die vóór de Eerste Wereldoorlog geenszins ongewoon was –, maar ook met de bedoeling te voorkomen dat de pas beginnende mijnnijverheid in de Kempen een elite tot stand zou brengen die Franstalig was en als zodanig niets zou bijdragen tot de culturele verheffing van het volk.

Reeds eerder werd erop gewezen, dat Limburg tot in het begin van de twintigste eeuw bijna volledig agrarisch was, zodat er weinig of geen burgerij bestond. Dit betekende dat de geestelijkheid grotendeels uit arme boerengezinnen werd gerekruteerd. Wanneer men er anderzijds rekening mee houdt, dat in een dergelijke maatschappij een burgerlijk fenomeen zoals het franskiljonisme, moeilijk tot ontwikkeling kan komen, dan is het duidelijk waarom de Limburgse geestelijkheid het opnam voor het Nederlands, de taal van de gewone man.

2. VAN 1914 AF TOT AAN DE TWEEDE WERELDOORLOG. De V.B. in Limburg nam in de hier genoemde periode aan invloed en betekenis toe, hetgeen evenwel slechts geleidelijk gebeurde; het activisme speelde hier, in tegenstelling tot de andere Vlaamse gewesten, een zeer geringe rol. Daarnaast kunnen een aantal eigen kenmerken worden vastgesteld, doch sommige van deze trof men ook in andere landelijke streken aan. Dit zou erop kunnen wijzen, dat deze eigenheden minder kenmerkend voor Limburg waren dan voor het Vlaamse platteland in zijn geheel.

Zoals elders bestonden er ook in Limburg twee richtingen in de V.B.: de minimalistische en maximalistische of Vlaams-nationale. De eerstgenoemde was minder actief dan de tweede. Een van de weinige minimalisten die zich hebben doen gelden, was E. Blavier. Deze politicus deed zich niet alleen opmerken door zijn scherpe stellingnamen tegen het Vlaams nationalisme, maar speelde ook een belangrijke rol in organisaties als bv. de Katholieke Vlaamsche Landsbond. Dit alles betekent geenszins dat men in niet-Vlaams nationale milieus overwegend anti-Vlaams zou zijn geweest. Integen-

deel. Veruit de meerderheid van de bevolking was pro-Vlaams, in deze zin althans dat men het normaal vond, dat het Nederlands het openbare leven beheerste. Hetzelfde kon overigens worden gezegd van de katholieke partij – socialisten en liberalen betekenden niet zo veel! –, evenals van de sociale organisaties.

Het is duidelijk dat deze Vlaamsgezindheid moet worden toegeschreven aan de zwakke positie van het franskiljonisme en aan de Vlaamsgezindheid van de geestelijkheid. Bovendien waren de sociale organisaties – doorgaans op initiatief van of in nauwe samenwerking met de Kerk opgericht – van vrij recente datum, hetgeen met zich meebracht, dat zij in een meer Vlaamse geest tot stand zijn gekomen.

De Vlaams-nationale beweging kwam niet gemakkelijk van de grond. Dit blijkt o.m. uit het feit dat de Fronters bij de verkiezingen van 1921 en '25 een heel eind beneden het Vlaams gemiddelde bleven. In 1919 werden er zelfs geen lijsten ingediend!

Hoewel de drie factoren die aan de basis van de opbloei van het Vlaams nationalisme lagen, namelijk het activisme, de Frontbeweging en het studentenradicalisme, zich ook in Limburg hebben gemanifesteerd, oefenden zij er niet de invloed uit, die zij elders hebben gehad, vooreerst, doordat zij minder omvangrijk waren, vervolgens doordat er inzake V.B. weinig of geen traditie bestond.

Van 1924-'25 af keerde het getij evenwel volledig, dit tengevolge van een aantal factoren, waarvan de evolutie van de studentenbonden de eerste was. Deze bonden waren tot hertoe altijd braaf-katholiek geweest. Steeds hadden zij de richtlijnen van de Kerk gevolgd en zich als zodanig dan ook onthouden van ieder Vlaams-nationaal partijkiezen. Dit betekende echter niet dat men het minimalisme genegen was. Integendeel. Vele Limburgse studenten evolueerden onder invloed van het tijdschrift *De Blauwvoet* en van de Leuvense leiding van het Algemeen Katholiek Vlaamsch Studentenverbond (AKVS) in een meer en meer radicale richting.

Het is dan ook begrijpelijk, dat toen de Kerk in de jaren twintig poogde het AKVS tot een Katholieke Actie-groepering te reorganiseren – de bisschop van Luik ging het eerst tot de aanval over –, dit een averechts gevolg moest hebben; talrijke studenten, onder wie heel wat seminaristen en universiteitsstudenten, bekenden zich nu openlijk tot het Vlaams-nationalisme, hetgeen voor deze beweging uiteraard een sterke morele steun betekende. Een tweede factor die de expansie van het radicalisme mogelijk maakte, was het feit dat de Vlaams-nationalisten aansluiting zochten bij de dagelijkse problematiek, waarmee de man uit het volk werd geconfronteerd. A.W. Willemsen schrijft in dit verband het volgende: „Talrijke plattelandsgebieden in Vlaanderen waren vóór de oorlog nog maar nauwelijks beroerd geweest door de opkomende sociale bewegingen, het socialisme en de – vooral in kleine steden en op het platteland actieve – christendemocratie. En voorzover dit wel het geval was geweest, hadden deze bewegingen er nog geen diepe wortel kunnen schieten, zeker niet op organisatorisch gebied. Het politieke en maatschappelijke leven werd er beheerst door een kleine laag van dorpspotentaten... Alleen in het

feit, dat het Vlaams nationalisme hier de functie van een sociaal-voortuitstrevende partij vervulde, kan ik de verklaring vinden voor de massale aanhang, die het in een aantal dorpen wist te verwerven. Natuurlijk komen hier factoren van persoonlijke aard bij”.

Wat dit laatste betreft – en dit is dan de derde verklaringsgrond voor de ontwikkeling van het radicalisme in Limburg –, moet erop worden gewezen, dat het Vlaams-nationalisme over verscheidene ongemeen populaire leiders beschikte: G. Romsee, S. Lindekens, H. Ballet, J. Hermans e.a. Hoe groot de aanhang en de invloed van deze figuren is geweest, kan blijken uit de volgende drie feiten: *a)* Hoewel de meerderheid in de Limburgse provincieraad homogeen (staats)katholiek was, nam deze in juli 1931 mede een motie aan die „de onmiddellijke en algeheele oplossing van de Vlaamse kwestie” eiste „langs een door strenge sancties gewaarborgde wetgeving en, bij gebreke daarvan, door een federaal stelsel”; *b)* Een op 4 oktober 1931 te Hasselt door Belgicistische organisaties (Union des Fraternelles, Légion Nationale, Ligue pour l'Unité Belge e.a.) op touw gezette massamanifestatie werd geconfronteerd met een evengroot aantal tegenbetogers die deze Journée Belge als een provocatie aan het adres van het Vlaamsgezinde Limburg beschouwden; *c)* Bij de wetgevende verkiezingen van 1939 behaalden de Vlaams-nationalisten 24,45 procent van de stemmen. Dit procent werd slechts overtroffen door de (eveneens landelijke) arrondissementen Turnhout (27,52) en Ieper (28,49). In vier kantons overschreed men de 30 procent en in één zelfs de 40 procent.

De indrukwekkende expansie kon evenwel niet betletten, dat het Vlaams radicalisme in Limburg twee kenmerken bleef behouden die de V.B. in deze provincie altijd heeft gehad, namelijk een sterk regionale en katholieke inspiratie. Een derde kenmerk was, dat men zich nagenoeg nooit – in tegenstelling met bijvoorbeeld West-Vlaanderen – op Groot-Nederlands standpunt heeft gesteld, ook al waren de contacten met Nederlands Limburg op andere gronden steeds vrij intens; het merendeel der Limburgse Vlaams-nationalisten wenste niet verder te gaan dan de hervorming van de staat in federalistische zin.

Het is niet geheel duidelijk wat hiervan de reden is geweest. Diverse factoren kunnen terzake een rol hebben gespeeld, o.m. het feit dat het activisme in Limburg zeer weinig betekenis heeft gehad, en de persoonlijke overtuiging van een aantal leidende figuren.

Een speciaal aspect van de V.B. in Limburg was de strijd tegen het Franstalig onderwijs in het mijngebied. Lange tijd heeft men in diverse Vlaamse kringen gevreesd dat dit onderwijs, dat niet alleen aan de kinderen van geïmmigreerde Walen werd gegeven, de mijnstreek geleidelijk zou verfransen. Dit is evenwel niet gebeurd, vooral dank zij de wet van 14 juli 1932 (streektaal is onderwijstaal!), die althans in Limburg – uiteraard onder druk van de Vlaams-bewuste opinie – vrij nauwgezet werd toegepast.

De Limburgse mijnstreek was ook nog om een andere reden het geliefkoosd thema van de Vlaamsgezinden. Men rekende er namelijk op, dat het Kempens Bekken een effectieve bijdrage zou le-

veren tot de economische opgang van Vlaanderen in het algemeen en van Limburg in het bijzonder. Mensen als Lodewijk de Raet, Arthur Faingnaert, Karel Pinxten e.a. verzetten zich heftig tegen het feit dat de steenkoolproductie in Limburg volledig in handen was van Walen, Fransen en Franstalige Brusselaars, die alleen oog hadden voor de belangen van de metaalindustrie in het Zuiden van het land. Het is bekend dat er op dit terrein niet zo heel veel werd bereikt. De afhankelijkheid van het Kempens Bekken bleef gehandhaafd en duurt tot op heden voort.

3. NA DE TWEEDE WERELDOORLOEG. Uiteraard is het niet mogelijk een samenhangend overzicht van deze periode te geven. Niettemin kan worden gezegd dat de V.B. in Limburg lange tijd verlamd bleef door de naweeën van een bijzonder harde repressie en dat de christen-democratie een groot deel van de vooroorlogse Vlaams-nationale aanhang in zich opnam. Belangrijke realisaties uit deze jaren zijn het sociaal-cultureel akkoord met de nijverheid en de vernederlandsing van de tot dan toe in het Frans gevoerde mijn-administratie.

LITERATUUR: M.H. Rutten, *Het Maatschappelijk Vraagstuk*, in *Het Belfort*, jg. 1 (1891, p. 5-31); - *De Limburgsche Studentenbeweging. Overzicht Gilden* (1909); - *Rede van Z.D.H. Mgr. Rutten, bisschop van Luik, uitgesproken in de Synodale vergadering van zijn bisdom, 20 april 1910* (1910); - A. Faingnaert, *Wat het Vlaamsche volk moet weten aangaande het Kempisch kolenbekken* (1918); - L. Dosfel, *Schets van eene geschiedenis der Vlaamsche Studentenbeweging* (1924); - *Les Archives du Conseil de Flandre (Raad van Vlaanderen) publiées par le Ligne Nationale pour l'unité Belge* (1928); - *Een noodkreet tot het Vlaamsche volk door den Katholieken Vlaamschen Bond van Limburg. De scholen in de Limburgsche mijnstreek* (1928); - P. Smolders, *De taalkwestie in het Limburgsch onderwijs* (1929); - J. Paquay, *De katholieke Vlaamsche Studentenbeweging in Limburg* (1931); - J. van Waasland, *De Geschiedenis van den Belgischen Dag te Hasselt* (1932); - K. Pinxten, *Cultuur en economie in Vlaanderen. Het Limburgsche vraagstuk* (1938); - K. Pinxten, *Limburg, een kolonisatiegebied* (1939); - J. Lyna, *De taaltoestanden in het Graafschap Loon*, in *Verzamelde Opstellen uitgegeven door den Geschied- en Oudheidkundigen Studiekring te Hasselt*, XVIII (1943, pp. 63-79); - P.J. Broeckx, *Het beginstadium der sociale werking in Limburg*, in *Liber Amicorum Mtr. Jan Gruyters* (1957, p. 95-106); - M. de Vroede, *De Belgisch-Limburgse pers van 1830 tot 1860* (Interuniversitair Centrum voor Hedendaagse Geschiedenis, Bijdragen 28, 1963); - H.J. Elias, *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte*, 4 dln. (1963-'65); - H.J. Elias, *Vijfentwintig jaar Vlaamse Beweging 1914/1939*, 4 dln. (1969); - A.W. Willemsen, *Het Vlaamse-nationalisme. De geschiedenis van de jaren 1914-1940* (1969); - T. van Overstraeten, *Dossier Limburg. De Grote Staking* (1970). EVRARD RASKIN